

Փափուկ ուժի ուսական ընկալումը և կիրառման մեխանիզմները Հարավային Կովկասում

Մարգարյան Հ. Դ.

ԵՊՀ միջազգային հարաբերությունների ֆակուլտետի քաղաքական ինստիտուտների և գործընթացների ամբիոն (Հայաստան, Երևան)
hayk_sargsyan@outlook.com

Վճռորոշ բառեր՝ փափուկ ուժ, Ջոզեֆ Նայ, գրավչություն, արտաքին քաղաքականության հայեցակարգ, փափուկ ուժի մեխանիզմներ, բնակչություն, կրթություն, ԶԼՄ-ներ

Российское понимание мягкой силы и механизмы ее имплементации на Южном Кавказе

Саргсян А.Д.

Кафедра политических институтов и процессов факультета международных отношений ЕГУ (Армения, Ереван)
hayk_sargsyan@outlook.com

Резюме: Несмотря на то обстоятельство, что концепция "мягкой силы" получила теоретическое оформление в рамках западной политической мысли, в течение времени она стала важной составляющей во внешнеполитическом арсенале самых разных акторов геополитики. В этом смысле исключение не составляет и Россия, в социально-политических кругах которой, в частности, с начала 2000-х развернулось бурное обсуждение касательно содержания концепта и его применения. Целью настоящей статьи является изучение российского восприятия мягкой силы и анализ механизмов ее применения на примере стран Южного Кавказа.

Ключевые слова: мягкая сила, Джозеф Най, привлекательность, концепция внешней политики, механизмы мягкой силы, население, образование, СМИ

Russian perception of soft power and mechanisms of its implementation in the South Caucasus

Sargsyan H.D.

Department of Political Institutions and Processes,
Faculty of International Relations, YSU (Armenia, Yerevan)
hayk_sargsyan@outlook.com

Abstract: Despite the fact that the concept of soft power has theoretically been framed in the West, it has thereafter been incorporated into the arsenal of various geopolitical actors' foreign policy tools, with Russia being among them. The debate about the essence and applicability of the concept emerged in Russian political discourse during mid-2000s. The aim of this article is to examine the «Russian perception» of soft power and to analyze mechanisms of its implementation in South Caucasian countries.

Keywords: soft power, Joseph Nye, attraction, foreign policy doctrine, mechanisms of soft power, population, education, mass-media

«Փափուկ ուժ» տերմինը գիտական շրջանառության մեջ է մտցվել ամերիկացի քաղաքագետ Ջոզեֆ Նայի կողմից՝ 1990թ. լույս տեսած «Հարկադրված առաջնորդություն. ամերիկյան ուժի փոփոխվող բնույթը» աշխատության մեջ: Չ. Նայը փափուկ ուժը սահմանեց որպես «ցանկալիին հասնելու ունակություն գրավչության միջոցով՝ ի հակադրություն հարկադրական միջոցների»¹: Նրա մոտեցման հիմքում ընկած է այն գաղափարը, որ ժամա-

նակակից աշխարհում տնտեսական, սոցիալ-մշակութային, ինստիտուցիոնալ, իրավական գործիքները շատ ավելի արդյունավետ են, քան ռազմական ուժը կամ ուղղակի քաղաքական/տնտեսական ճնշումը: Տերմինի հեղինակի կարծիքով, փափուկ ուժը պետությունների արտաքին քաղաքական գինանոցի 3 հիմնական բաղադրիչներից մեկն է՝ ռազմական (կոշտ) և տնտեսական ուժերի հետ մեկտեղ²:

¹ Տե՛ս Nye, Joseph S. Jr., "Bound to Lead: The Changing Nature of American Power". NY: Basic Books, 1990, p.7

² Տե՛ս Nye Joseph S. Jr., "Soft Power. The Means to Success in World Politics". First ed. New York: Public Affairs, 2004, p. 2

Տերմինի ներմուծումը, որոշակի իմաստով, խորհրդանշեց հետսառըպատերազմյան ժամանակաշրջանում միջազգային հարաբերություններում նոր իրենց բնույթով ու կիրառության տիրույթով տարբերվող գործիքների և տարրերի ի հայտ գալու հանգամանքը:

Թեև փափուկ ուժի տերմինի շուրջ դիսկուրսն ի սկզբանե ծավալվել է արևմտյան քաղաքագիտական մտքի շրջանակներում, այն աստիճանաբար մուտք է գործել նաև աշխարհաքաղաքական այլ դերակատարների հասարակական-քաղաքական դիսկուրս, իսկ այնուհետև արտաքին քաղաքական զինանոց: Այդ դերակատարների շարքում է նաև Ռուսաստանը: Ժառանգելով ԽՍՀՄ ժամանակաշրջանի հսկայական տնտեսական և քաղաքական ենթակառուցվածքների զգալի մասը և միջուկային գերտերության կարգավիճակը՝ Ռուսաստանը չէր կարող անմասն մնալ արտաքին քաղաքական գործիքակազմի փոխակերպման, դրանում նմանատիպ նոր տարրերի ներմուծման գործընթացից:

Ռուսական հասարակական-քաղաքական դիսկուրսում փափուկ ուժը տերմինը հայտնվեց 2000-ական թվականների վերջերին: Դեռևս 2008թ. ՌԴ արտգործնախարար Սերգեյ Լավրովը, հարցազրույց տալով *Русская Газета* օրաթերթին, նշել էր, որ «...ժամանակակից աշխարհում մեծ դերակատարություն ունի այսպես կոչված փափուկ ուժը, որը քաղաքակրթական, հումանիտար, մշակութային, արտաքին քաղաքական և գրավչության այլ մեթոդներով միջավայրի վրա ազդելու կարողությունն է: Ես կարծում եմ, որ մեր հայրենակիցների հետ կապը պետք է պահպանել հենց այս գործոնները հաշվի առնելով»³: Այդ ժամանակաշրջանը համընկավ ռուսական փափուկ ուժի մեխանիզմների ձևավորման գործընթացի հետ:

Պաշտոնապես փափուկ ուժ տերմինը ռուսական արտաքին քաղաքական գործիքակազմ մուտք գործեց 2013թ. ընդունված ՌԴ Արտաքին քաղաքականության հայեցակարգի ընդունմամբ: Այդ փաստաթղթում փափուկ ուժը դիտարկվում է որպես «արտաքին քաղաքական խնդիրների լուծման համալիր գործիքակազմ, որը հենվում է քաղաքացիական

հասարակության, տեղեկատվական-հաղորդակցային, հումանիտար և դասական դիվանագիտությանը այլընտրանք հանդիսացող այլ մեթոդների ու տեխնոլոգիաների վրա: Միաժամանակ, համաշխարհային մրցակցության ուժեղացումը և ճգնաժամային պոտենցիալի կուտակումը առաջացնում են փափուկ ուժի ապակառուցողական և հակաիրավական օգտագործման ռիսկեր (...) ինքնիշխան պետությունների վրա քաղաքական ճնշում գործադրման, նրանց ներքին գործերին միջամտության, իրավիճակի ապակայունացման, հասարակական կարծիքի և գիտակցության մանիպուլյացիայի, այսպես կոչված մարդասիրական և մարդու իրավունքների պաշտպանության ծրագրերի ֆինանսավորման միջոցով»⁴: Տերմինի ամրագրումը հայեցակարգում լայն քննարկումների տեղիք տվեց ռուս քաղաքագետների և միջազգայնագետների շրջանում:

2016թ. ընդունված Արտաքին քաղաքականության նոր հայեցակարգում հասկացությամբ տրված է ավելի նեղ բնորոշում, մասնավորապես «ժամանակակից միջազգային հարաբերությունների անբաժան մասն է դառնում արտաքին քաղաքական խնդիրների լուծման գործում փափուկ ուժի գործիքների կիրառումը՝ առաջին հերթին քաղաքացիական հասարակության հնարավորությունները, տեղեկատվական-հաղորդակցային, հումանիտար և այլ մեթոդներն ու տեխնոլոգիաները, ի լրումն ավանդական դիվանագիտական մեթոդների»⁵:

Հիմնախնդրի հետազոտողներ Ա. Մերգունինի և Լ. Կարաբեշկինի կարծիքով, ռուսական մոտեցման մեջ գերակայում է փափուկ ուժի «ինստրումենտալ» ընկալումը, որի շրջանակներում այն դիտարկվում է որպես որոշակի քաղաքական գործիքների և մեխանիզմների ամբողջություն, որոնք կոչված են կոնկրետ շահերի սպասարկմանը⁶: Այդ ընկալման

³ Տե՛ս Էքսկլյուզիվное интервью главы МИДа РФ Сергея Лаврова "Российской газете", 30.10.2008., <https://rg.ru/2008/10/30/lavrov.html>

⁴ Տե՛ս Концепция внешней политики Российской Федерации (утверждена Президентом Российской Федерации В.В. Путиным 12 февраля 2013 г.) (утратила силу), http://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptlCk6BZ29/content/id/122186

⁵ Տե՛ս Концепция внешней политики Российской Федерации (утверждена Президентом Российской Федерации В.В. Путиным 30 ноября 2016 г.), http://www.mid.ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2542248

⁶ Տե՛ս Sergunin A., Karabeshkin L., "Understanding Russia's Soft Power Strategy", Sage Journals, 12.10.2015., p. 352 <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1111/1467-9256.12109?journalCode=pola>

տրամաբանությամբ, փափուկ ուժը կարող է օգտագործվել ինչպես դրական/կառուցողական, այնպես էլ բացասական/ապակառուցողական նպատակներով: Ընդհանուր առմամբ համաձայնելով այս մեկնաբանության հետ՝ կարելի է նշել, որ ըստ էության, փափուկ ուժի ռուսական ընկալումը տարբերվում է տերմինի հեղինակ Ջոզեֆ Նայի ընկալումից, ով այն դիտարկում էր որպես գրավչության միջոցով համակրանքի այնպիսի մթնոլորտի ստեղծում, որը նպաստում է երկարաժամկետ շահերի բավարարմանը⁷: Նայի ընկալման մեջ շեշտադրվում է փափուկ ուժի դրական/գրավիչ ապակեր, այդ ուժի արդյունքում օբյեկտի՝ կամավոր հիմքով սեփական նախընտրությունների և վարքի փոփոխությունը: Փոխարենը ռուսական ընկալման մեջ փափուկ ուժին ավելի լայն մեկնաբանություն է տրվում՝ դիտարկելով որպես միջազգային հարաբերություններում պետությունների կողմից սեփական նպատակներին հասնելու գործիքներից մեկը: Այդ մոտեցումը, կարծում ենք, տրամաբանական է՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ տերմինն ի սկզբանե դիտարկվել է որպես արտասահմանում ապրող ռուս բնակչության ռեսուրսը ռեալիզացնելու միջոց:

Ռուսաստանի փափուկ ուժը հենվում է այնպիսի ռեսուրսների վրա, ինչպիսիք են այդ երկրի մշակույթը, պատմությունը, համեմատաբար կայացած կրթական համակարգը, արտասահմանում ապրող մեծաքանակ ռուսալեզու բնակչությունը, Ռուսական ուղղափառ եկեղեցին, այդ երկրի աշխարհաքաղաքական կշիռը և այլն:

Փորձելով այդ ռեսուրսները վերածել չափելի վերջնարդյունքի՝ վերջին տասնամյակի ընթացքում Ռուսաստանը հասցրել է ստեղծել փափուկ ուժի կիրառման մեխանիզմների սեփական ճյուղավորված համակարգը՝ որոշակի առումով նմանակելով այս ասպարեզում Արևմտյան երկրների փորձին: Առաջին նշանակալի իրադարձությունն այս բնագավառում ՌԴ նախագահ Վ. Պուտինի հրամանագրով 2007թ. «Русский Мир» հիմնադրամի ստեղծումն էր, որն ունի հասարակական կազմակերպության կարգավիճակ: Հիմնադրամի նպատակը ռուսական մշակույթի, լեզվի, կրթական համակարգի տարածմանն ուղղված

քայլերի ձեռնարկումն է⁸: Հիմնադրամի անվանումը պատահական չէ. աշխարհում ռուսական լեզվի և մշակույթի կրողները դիտարկվում են որպես փափուկ ուժի յուրատեսակ կապիտալ, որն ունի ռեալիզացման կարիք:

Ռուսական փափուկ ուժի մյուս «առաջամարտիկը» 2008թ. ստեղծված «Россотрудничество» դաշնային գործակալությունն է, որն ունի ՌԴ ԱԳՆ-ին կից մարմնի կարգավիճակ: Այդ ժամանակ ՌԴ նախագահ Դ. Մեդվեդևը խոսել է այդ գործակալությունը Ռուսաստանի փափուկ ուժի հիմնասյունը դարձնելու մտադրության մասին⁹: Գործակալության հիմնանպատակներն են ռուսական մշակույթի և լեզվի տարածումը, հանրային դիվանագիտությունը, արտասահմանում բնակվող ռուսական համայնքին աջակցությունը, պատմական ժառանգության պահպանումը, ՌԴ դաշնային սուբյեկտների միջազգային կապերի ընդլայնումը և այլն¹⁰: Գործակալությունն այսօր ներկայացուցչություններ ունի 80-ից ավել երկրներում, այդ թվում՝ եվրոպական երկրների մեծամասնությունում, ԱՄՆ-ում, Կանադայում, ինչպես նաև մի շարք լատինամերիկյան, ասիական և աֆրիկյան երկրներում:

Բացի այս երկու խոշոր կառույցներից, հասարակական հիմունքներով, ինչպես նաև ՌԴ ԱԳՆ հովանու տակ գործում են մի շարք ավելի փոքր կառույցներ, որոնցից են Հանրային դիվանագիտության աջակցության Գորչակովի հիմնադրամը և այլն:

Հիմնավոր կլինի պնդել նաև, որ նմանատիպ մեխանիզմների ներդրումը արտաքին քաղաքական գործիքակազմում խորհրդանշեց ՌԴ-ի կողմից համաշխարհային մակարդակում գրավչության ընդլայնման անհրաժեշտության գիտակցումը: Եթե սկզբնական շրջանում Ռուսաստանն այս բնագավառում իր ջանքերը կենտրոնացնում էր հատկապես իրեն սահմանակցող տարածաշրջաններում և իր անմիջական շահերի գոտիներում, ապա ներկայումս Ռուսաստանի փափուկ ուժի քաղաքականության աշխարհագրությունն աս-

⁷ Տե՛ս Nye, Joseph S. Jr. 1991. “Bound to Lead...”, p.8-9

⁸ Տե՛ս «Русский Мир» հիմնադրամի պաշտոնական կայքէջ, <https://russkiymir.ru/fund/>

⁹ Տե՛ս Медведев: Россотрудничество должно стать проводником "мягкой силы", 03.09.2012., https://www.vedomosti.ru/politics/news/2012/09/03/medvedev_rossotrudnichestvo_dolzno_stat

¹⁰ Տե՛ս «Россотрудничество» գործակալության պաշտոնական կայքէջ, <http://rs.gov.ru/ru>

տիճանաբար ընդլայնվում է: Վալերի Տիշկովի կարծիքով, որպես այդ ընդլայնման շարժիչ ուժ է հանդես գալիս 20-րդ դարի ընթացքում աշխարհակարգի մի քանի հիմնական տեղաշարժերի արդյունքում ամբողջ աշխարհով մեկ սփռված ռուսալեզու բնակչությունը¹¹: Որոշ տվյալներով, ամբողջ աշխարհում առնվազն ռուսերեն հասկացող մարդկանց թիվը հասնում է մոտ 280 մլն-ի, ինչը, բնականաբար, աշխատանքի հսկայական դաշտ է բացում Ռուսաստանի համար¹²:

Խոսելով Հարավային Կովկասում Ռուսաստանի փափուկ ուժի ազդեցության մեխանիզմների մասին՝ պետք է նշել, որ սառը պատերազմի ավարտից հետո այս տարածաշրջանը Ռուսաստանի կողմից դիտարկվեց այսպես կոչված «Մերձավոր արտասահմանի» (Ближнее зарубежье) տիրույթում: Ռուսական հասարական-քաղաքական շրջանակներում այդ տերմինով բնութագրվում էր Ռուսաստանի անմիջական շահերի գոտին և հիմնավորվում էր այդտեղ սեփական ազդեցության պահպանման ու ընդլայնման համար առավելագույն ջանքերի ներդնումը:

Բնականաբար, հետխորհրդային տարածաշրջանի հանդեպ առանձնահատուկ մոտեցում որդեգրելու հիմքում առկա էին որոշակի օբյեկտիվ պատճառներ, այդ թվում՝ մոտ 70 տարվա «համատեղ կյանքի» փորձը, ռուսական համայնքների առկայությունը հատկապես հետխորհրդային մի քանի երկրներում (Ղազախստան, Ուկրաինա, Բելառուս, Մերձբայթյան երկրներ), ինչպես նաև այդ երկրների տեղի բնակչության շրջանում ռուսերենի, ռուսական մշակույթի տարածվածությունը, որն ինքնին որոշակի բարենպաստ հող էր ստեղծում Ռուսաստանի ազդեցության պահպանման համար:

Հարավային Կովկասի երկրներից յուրաքանչյուրում ևս առկա են ռուսական համայնքներ, չնայած թվաքանակով դրանք միմյանցից էականորեն տարբերվում են: Ընդ որում, եթե Հայաստանում և Ադրբեջանում

Ռուսաստանն օգտագործում է փափուկ ուժի «դասական մեխանիզմները», ապա Վրաստանում վերջիններիս ազդեցությունը խիստ սահմանափակ է՝ պայմանավորված երկու երկրների միջև հարաբերությունների բացակայությամբ:

Այսպես, Հայաստանում առկա է թեև փոքրաթիվ (մոտ 12.000¹³), սակայն կոմպակտ բնակվող և ինտեգրված ռուսական համայնք, գործում են «Россотрудничество» գործակալության և «Русский Мир» հիմնադրամի ներկայացուցչությունները՝ համապատասխանաբար Երևանում և Գյումրիում գիտության և մշակույթի ռուսական կենտրոնները և ԵՊՀ Ռուսական կենտրոնը, որոնք նպաստում են երկկողմ մշակութային, կրթական կապերի զարգացմանը¹⁴: Որոշակի գործունեություն է ծավալում նաև Հանրային դիվանագիտության Գորչակովի հիմնադրամը, որն ավելի շատ միտված է քաղաքացիական հասարակության և մեդիադաշտի հետ աշխանանքին: Հայաստանում գործող ռուսական կրթական հաստատությունների շարքում հարկ է նշել Հայ-Ռուսական սլավոնական համալսարանը, Մ. Լոմոնոսովի անվան Մոսկվայի պետական համալսարանի Երևանի մասնաճյուղը, Գ.Վ. Պլեխանովի անվան Ռուսական տնտեսական համալսարանը: Գործում են մի շարք ռուսական դպրոցներ (թեև դրանց քանակը վերջին տարիներին նվազման միտում է արձանագրել) և եկեղեցիներ ինչպես Երևանում, այնպես էլ մարզերում: Բնակչության մեծամասնությունն ունի առնվազն տարրական գիտելիքներ ռուսերենից:

Մեդիադաշտում բավականին ակտիվ գործում են ռուսական մի շարք լրատվամիջոցներ, որոնցից խոշորագույնը ռուսական Sputnik-ն է: Ռուսական հեռուստաալիքները ազատորեն հեռարձակվում են հայկական հեռուստատեսությամբ:

Երկու երկրները մի շարք տարածաշրջանային կազմակերպությունների անդամ են, որոնց շարքում՝ ՀԱՊԿ, ԵԱՀԿ, ԱՊՀ և այլն:

¹¹ Steu Tishkov, V., “The Russian World – Changing Meanings and Strategies.” Carnegie Papers 95, August 2008. Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace., p.13, <https://www.ciaonet.org/attachments/6481/uploads>

¹² Steu Crystal D., The Cambridge Encyclopedia of Language (Cambridge: Cambridge University Press, 1987), R. G. Gordon Jr., (ed.), Ethnologue: Languages of the World (15th edition). 2005, <https://www.ethnologue.com/language/rus>

¹³ Steu «Հայաստանը թվերով. ժողովրդագրություն», ՀՀ Վիճակագրական կոմիտե, 16.11.2018., <https://armenpress.am/arm/news/757921>, https://www.armstat.am/file/article/armenia_2018_3.pdf

¹⁴ Steu Երևանում գիտության և մշակույթի ռուսական կենտրոնի պաշտոնական կայքէջ, <http://arm.rs.gov.ru/ru/activities/419>

Ռուսաստանը զգալի ներգրավվածություն ունի հայկական տնտեսական ենթակառուցվածքներում՝ հանդիսանալով մի շարք խոշոր կորպորացիաների ու տնտեսական օբյեկտների սեփականատեր:

Այդուհանդերձ, հայ հասարակության աչքերում Ռուսաստանի գրավչության բարձրացումը հաճախ բախվում է մի շարք խոչընդոտների: Այսպես, մի կողմից Հայաստանի ռազմավարական դաշնակցի, Հայաստանի անվտանգության կարևոր բաղադրիչի՝ այդ թվում նաև դաշինքային ձևաչափով, մյուս կողմից Ադրբեջանին սպառազինություններ մատակարարող Ռուսաստանի իմիջները հայ հասարակության աչքերում մշտական հակազդեցության մեջ են, ինչն էականորեն դժվարացնում է այդ երկրի հանդեպ իրապես խորքային դրական վերաբերմունքի արմատավորումը: Բացի այդ, ռուսական իմիջի հանդեպ դրական վերաբերմունքի ամրապնդման ևս մեկ խոչընդոտ է ռեսուրսների ոչ նպատակային ծախսումը: Ընդհանուր առմամբ, կարելի է համաձայնել հետազոտող Ռ. Էլամիրյանի կարծիքի հետ, ըստ որի փափուկ ուժի ռուսական մոդելի առանձնահատկությունն այն է, որ վերջինս ավելի շատ հիմնվում է գործընկերակրների քաղաքական էլիտաների հետ անմիջական համագործակցության, վերջիններիս շահավետ պայմաններով անվտանգության, զազի և այլ նմանատիպ գործարքներ առաջարկելու, քան բուն հասարակության հետ աշխատանքի վրա¹⁵:

Թեև Ադրբեջանի ռուսական համայնքը թվաքանակով մի քանի անգամ գերազանցում է տարածաշրջանի մյուս երկրների ռուսական համայնքներին (մոտ 120.000¹⁶), փափուկ ուժի մեխանիզմների մասով Ռուսաստանը մոտավորապես նույն կերպ ներկայացված է Ադրբեջանում: Այսպես, գործում է «Росотрудничество»-ի ներկայացուցչությունը՝ Բաքվում գիտության ու մշակույթի ռուսական կենտրոնը և Բաքվի պետական համալսարանում «Русский Мир» հիմնադրամի գրասենյակը, որոնք իրենց օրակարգերով շատ նման են Հայաստանում գործող այդ կազմակերպությունների գործու-

նեությանը: Գործում է Մ. Լոմոնոսովի անվան Մոսկվայի պետական համալսարանի մասնաճյուղը, Բաքվի սլավոնական համալսարանը, 16 ռուսական դպրոցներ, իսկ մնացյալ դպրոցներում առկա է ռուսերենի դասավանդումը¹⁷: Կան 5 ռուսական եկեղեցիներ:

Ադրբեջանում գործում են մոտ 20 ռուսամետ մեդիաընկերություններ, որոնցից խոշորագույնը Sputnik-ն է¹⁸:

Հետաքրքրական է, որ գոնե ձևաչափերի առումով Ռուսաստանը մոտավորապես նույն կերպ է ներկայացված Հայաստանում և Ադրբեջանում՝ թեև այդ երկու երկրներում ռուսական համայնքների թվերն անհամեմատելի են:

Ռուսաստանի փափուկ ուժի քաղաքականությունը թերևս արդյունավետության առումով նվազագույն հաջողություններ է գրանցել Վրաստանում, բնականաբար, մի շարք օբյեկտիվ պատճառներով: Նախևառաջ, դրանցից առաջինը Աբխազիայի և Հրվ. Օսիայի հիմնախնդիրների շուրջ երկու երկրների հակադիր դիրքորոշումներն են, որի կուլմինացիան 2008թ. ռուս-վրացական պատերազմն էր և դրանից հետո Ռուսաստանի կողմից Աբխազիայի և Հրվ. Օսիայի անկախության ճանաչումը: Ընդ որում, այս հարցում լարվածությունն ակնհայտ դարձավ արդեն ԽՍՀՄ փլուզման տարիներին՝ հետագայում խորանալով և ստանալով խրոնիկ բնույթ: Արդյունքում Վրաստանը 2005թ. հայտարարեց երկրից ռուսական ռազմաբազան դուրս բերելու իր որոշման մասին և հայտարարեց Արևմտյան ինտեգրացիոն կառույցներին անդամակցելու իր մտադրության մասին:

Վրաստանի կողմից 2017թ. ընդունված «Պաշտպանության ռազմավարական վերանայում 2017-2020թթ.» փաստաթղթի մեջ Ռուսաստանի փափուկ ուժը դիտարկվում է որպես Վրաստանի անվտանգության ուղղակի սպառնալիք¹⁹: Այսպես, ըստ այդ փաստաթղթի, «Կրեմլը փորձ է անում առավելապես շեշտը դնել փափուկ ուժի տարրերի վրա՝

¹⁵ Տե՛ս Эламирян Р., «Мягкая сила» РФ и Армения: перспективы углубления армяно-российских отношений в 21 веке, <http://www.diplomat.am/load/public/5-1-0-588>

¹⁶ Տե՛ս Ethnic composition of Azerbaijan: 2009 census., <http://pop-stat.mashke.org/azerbaijan-ethnic2009.htm>

¹⁷ Տե՛ս Россия — Азербайджан: «мягкая сила» на службе образовательной интеграции, 29.09.2015, <https://eadaily.com/ru/news/2015/09/29/rossiya-azerbaydzhan-myagkaya-sila-na-sluzhbe-obrazovatelnoy-integracii>

¹⁸ Տե՛ս Российская «мягкая сила» в Азербайджане, 21.11.2017., <http://newcaucasus.com/civil-hearings/16552-rossiyskaya-myagkaya-sila-v-azerbaydzhan.html>

¹⁹ Տե՛ս “STRATEGIC DEFENCE REVIEW 2017-2020”, <https://mod.gov.ge/uploads/2018/pdf/SDR-ENG.pdf>, p. 53

Վրաստանում պետական ինստիտուտների թուլացման, ռուսամետ խմբերի ուժեղացման և Վրաստանի պրոարևմտյան դիրքորոշման վարկաբեկման նպատակով»։ Կարելի է ասել, որ տվյալ փաստաթղթում փափուկ ուժ հասկացությունը նույնացվում է քաղաքական պրոպագանդայի և մանիպուլյացիայի հետ՝ դրանից բխող բոլոր վտանգներով։ Բնականաբար, Վրաստանում Ռուսաստանի փափուկ ուժի մեխանիզմների ֆորմալ ներկայացվածության մասին խոսելն ավելորդ է։

Վրաստանում Ռուսաստանի փափուկ ուժի մեխանիզմների խիստ սահմանափակ ներկայության ուղղակի հետևանքն այդ երկրում ԱՄՆ-ի և ԵՄ-ի, ինչպես նաև Թուրքիայի ծանրակշիռ ներկայությունն է։ Այսպես, Վրաստանում Արևմուտքի կողմից քաղաքական, քաղաքացիական, կրթական, մշակութային և այլ ոլորտներում ներկայությունն անհամեմատելի է Ռուսաստանի հետ²⁰։

Դրա հետ մեկտեղ, Վրաստանում 2014թ. տվյալներով կա մոտ 26.000-անոց ռուսական համայնք²¹։ Երկրում քաղաքականություն է տարվում ռուսական մշակույթի և լեզվի սահմանափակման ուղղությամբ։ Գործում է մեկ ռուսական եկեղեցի։

Մինևս ժամանակ, չի կարելի չնշել երկու երկրների միջև «փափուկ համագործակցության» յուրատեսակ դրսևորում հանդիսացող Ռուս և Վրաց Ուղղափառ եկեղեցիների համագործակցությունը՝ հաշվի առնելով, որ կրոնական գործոնն ավանդականորեն կողմնորոշիչ է եղել երկու երկրների բնակչության զգալի հատվածի համար։ Հետաքրքրական է, որ երկու եկեղեցիները միմյանց հանդեպ համերաշխություն են դրսևորում քաղաքական զգայուն հիմնախնդիրներում։ Այսպես, Ռուս ուղղափառ եկեղեցին ճանաչում է Վրաց եկեղեցու գերակա դիրքը Աբխազիայում և Հրվ. Օսիայում՝ հրաժարվելով ճանաչել վերջիններիս ինքնուրույնությունը, իսկ Վրաց ուղղափառ եկեղեցին հրաժարվում է ճանաչել Ուկրաինայի ուղղափառ եկեղեցու անջատումը

ռուսականից²²։ Հատկանշական է, որ 2008թ. ռուս-վրացական պատերազմից հետո երկու երկրների միջև երկխոսության միակ խողովակը մնաց Ռուս և Վրաց ուղղափառ եկեղեցիների շփումները։ Ավելին, 2016թ. Մոսկվա կատարած այցի ժամանակ Վրաց պատրիարք Իյա 2-րդը նշեց, որ «Թեև մենք քաղաքական գործիչներ չենք և չենք կարող լուրջ քայլեր ձեռնարկել հարաբերությունների կարգավորման ոլորտում, սակայն մենք կարող ենք որոշակի չափով ազդել այս գործընթացի վրա²³»։

Պատահական չէ նաև, որ այդ երկրում շարունակում են գործել ռուսամետ կողմնորոշմամբ մի շարք քաղաքական կուսակցություններ, որոնք հիմնականում հենվում են ավելի տարեց ռուսալեզու բնակչության վրա։ Այդ կուսակցությունների թվում կարելի է մատնանշել «Վրաստանի հայրենասերների կուսակցությունը», «Միասնական Վրաստան ժողովրդավարական շարժում կուսակցությունը» և այլն։

Ամեն դեպքում, հաշվի առնելով հարաբերությունների առկա վիճակը, ավելի կոնկրետ՝ դրանց բացակայությունը, կարծում ենք, որ Վրաստանում Ռուսաստանի փափուկ ուժի տեսանկյունից որևէ առաջընթաց ակնկալելու հիմքեր կարձաժամկետ հեռանկարում չկան և երկխոսության միակ խողովակը կմնա երկու եկեղեցիների միջև համագործակցությունը։ Թեև վերջին տարիների ընթացքում Վրաստանի քաղաքական էլիտայի որոշ ներկայացուցիչներ արտահայտվել են Ռուսաստանի հետ հարաբերությունները բարելավելու օգտին, սակայն գոնե փափուկ ուժի իմաստով այդ ցանկությունը չի կապիտալիզացվել։

Ելնելով վերոնշյալից՝ հիմնավոր կլինի պնդել, որ չնայած վերջին տարիների ընթացքում փափուկ ուժի մեխանիզմների բավականին ճյուղավորված համակարգի ներդրմանն ու աշխարհագրության ընդլայնմանը, Ռուսաստանը դեռևս չի կարող այս բնագավառում լիարժեքորեն մրցակցել Արևմուտքի հետ՝ պայմանավորված փափուկ ուժի վրա ծախսվող միջոցների անհամեմատելիությամբ, Արևմուտքի հետ լարված հարաբերությունների

²⁰ Տե՛ս Kanashvili G., Russian Soft Power in Georgia: Exploits, Limitations and Future Threats, 16.10.2017., <https://ge.boell.org/en/2017/10/16/russian-soft-power-georgia-exploits-limitations-and-future-threats>

²¹ Տե՛ս 2014 General Population Census, NATIONAL STATISTICS OFFICE OF GEORGIA (GEOSTAT), http://geostat.ge/cms/site_images/_files/english/population/Census_release_ENG_2016.pdf

²² Տե՛ս Conroy, K.M. (2015). “Semi-recognized states and ambiguous churches: the Orthodox Church in South Ossetia and Abkhazia”. Journal of State and Church, 57(4): 621-639.

²³ Տե՛ս “Georgian Patriarch visits Moscow”. 21.11.2016, <http://civil.ge/eng/article.php?id=29640>

հետևանքով Ռուսաստանի իմիջին հասցվող վնասով և այլն: «Россотрудничество»-ի նախկին ղեկավար Կոնստանտին Կոսաչովի խոսքերով, թեև Ռուսաստանը կարողացել է Արևմուտքի հետ հարաբերություններում պահպանել հավասարակշռությունն ռազմական (կոշտ) բաղադրիչի մասով, սակայն բավականին հետ է մնացել փափուկ ուժի համատեքստում²⁴: Այս բնագավառում Արևմուտքին հավասարվելու համար Ռուսաստանը դեռևս բավականին աշխատանքներ ունի տանելու:

Ասվածը որոշակիորեն արդիական է նաև Հարավային Կովկասի դեպքում, որտեղ ևս Արևմուտքի և Ռուսաստանի կողմից փափուկ ուժի վրա ծախսվող միջոցներն և իրականացվող ծրագրերը քանակապես անհամեմատելի են: ՌԴ արտգործնախարար Ս. Լավրովի խոսքերով՝ «ՌԴ-ն չի կարող ստեղծել նույն քանակությամբ կազմակերպություններ և իրականացնել նույնքան ծրագրեր²⁵»: Դրա հետ մեկտեղ, կարելի է ասել, որ նույնիսկ առկա ձևաչափերի պոտենցիալը չի օգտագործվում առավելագույնս: Այդ ասպարեզում Արևմուտքի գերակա դիրքը ՌԴ-ն կարող է հավասարակշռել փափուկ ռեսուրսների և մեխանիզմների օպտիմալ օգտագործմամբ, հանրային մակարդակում և մեդիադաշտում իրապես թիրախային աշխատանքով:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. «Հայաստանը թվերով. Ժողովրդագրություն», ՀՀ Վիճակագրական կոմիտե, 16.11.2018., [«Hayastan t' verov. zhoghovrdagrut'yun », НН Vichakagrakan komite], [in Armenian], https://www.armstat.am/file/article/armenia_2018_3.pdf
2. **Conroy, K.M.**, “Semi-recognized states and ambiguous churches: the Orthodox Church in South Ossetia and Abkhazia”. *Journal of State and Church*, 57(4), 2015
3. **Crystal D.**, *The Cambridge Encyclopedia of Language* (Cambridge: Cambridge University Press, 1987), R. G. Gordon Jr., (ed.), *Ethnologue: Languages of the World* (15th edition). 2005, <https://www.ethnologue.com/language/rus>
4. General Population Census, NATIONAL STATISTICS OFFICE OF GEORGIA (GEOSTAT), 2014,

http://geostat.ge/cms/site_images/_files/english/population/Census_release_ENG_2016.pdf

5. **Kanashvili G.**, Russian Soft Power in Georgia: Exploits, Limitations and Future Threats, 16.10.2017., <https://ge.boell.org/en/2017/10/16/russian-soft-power-georgia-exploits-limitations-and-future-threats>
6. **Nye, Joseph S. Jr.**, “Bound to Lead: The Changing Nature of American Power”. NY: Basic Books, 1991
7. **Nye Jr. Joseph S.**, “Soft Power. The Means to Success in World Politics”. First ed. New York: Public Affairs, 2004
8. **Sergunin A., Karabeshkin L.**, “Understanding Russia's Soft Power Strategy”, *Sage Journals*, 12.10.2015., <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1111/1467-9256.12109?journalCode=pola>
9. STRATEGIC DEFENCE REVIEW of Georgia 2017-2020”, <https://mod.gov.ge/uploads/2018/pdf/SDR-ENG.pdf> **Tishkov, V.**, “The Russian World – Changing Meanings and Strategies.” *Carnegie Papers* 95, August 2008, <https://www.ciaonet.org/attachments/6481/uploads>
10. **Эламирян Р.**, «Мягкая сила» РФ и Армения: перспективы углубления армяно-российских отношений в 21 веке, 29.06.2014, [Elamiryana G., «Myagkaya sila» RF i Armeniya: perspektivy uglubleniya armyano-rossiyskikh otnosheniy v 21 veke], [in Russian] <http://www.diplomat.am/load/public/5-1-0-588>
11. Концепция внешней политики Российской Федерации (утверждена Президентом Российской Федерации В.В. Путиным 12 февраля 2013 г.) (утратила силу), [Kontseptsiya vneshney politiki Rossiyskoy Federatsii (utverzhdena Prezidentom Rossiyskoy Federatsii V.V. Putinym 12 fevralya 2013 g.) (utratiло silu)], [in Russian] http://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkV6BZ29/content/id/122186
12. Концепция внешней политики Российской Федерации (утверждена Президентом Российской Федерации В.В. Путиным 30 ноября 2016 г.), [Kontseptsiya vneshney politiki Rossiyskoy Federatsii (utverzhdena Prezidentom Rossiyskoy Federatsii V.V. Putinym 30 noyabrya 2016 g.)], [in Russian] http://www.mid.ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2542248

²⁴ Стѳ Косачев К., «В мире сложилась презумпция виновности России», 03.09.2012., <https://www.kommersant.ru/doc/2014308>

²⁵ Стѳ Интервью Министра иностранных дел России Сергея Лаврова "Комсомольской правде", 17.12.2018, <https://www.kp.ru/daily/26920/3967737/>